

YEŞİL İŞLETMELER GERÇEK Mİ? ÇEVRE DUYARLILIĞI VE ETİĞİ KAPSAMINDA ETİK KODLARIN İNCELENMESİ*

Umut Can ÖZTÜRK*-Ezgi CEVHER**

Öz

Günümüzün acımasız rekabet ortamında örgütler karlılıkları ve etik değerler arasında ikilemde kalmaktadır. Bu ikilem ise belki de en çok çevreye karşı yaşanmaktadır. Bu çalışmada, dev şirketlerin örgüte etik anlamda rehberlik eden etik kodları üzerinden çevreye duyarlılıkları incelenmiştir. Bu bağlamda 500 sanayi devi şirketlerden 50'sinin çevre etik kodu değerleri içerik analizine göre incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Etik, Etik Kod, Yeşil İşletmeler, Çevre Duyarlılığı.

Are Green Businesses Real? Investigation Of Environment Sensitivity And Ethics Under The Code Of Ethics

Abstract

Organizations remain in dilemma between profitability and ethical values in today's ruthless competition. Maybe this dilemma is experienced mostly on the environment. In this study, giant companies' ethic codes which are guide them on ethic issues, were examined about environmental sensitivity. In this context, 50 of the 500 giant industry companies' environmental ethics code values were investigated by the content analysis.

Key Words: Ethics, Code of Ethics, Green Business, Environmental Awareness.

GİRİŞ

Giderek artan kuralları yeniden şekillenen piyasa ortamında örgütler ortaya çıkan bu hızın ve değişimin gerisinde kalmamak adına rakiplerle acımasız olarak kabul edilebilecek ortamda her gün karlılık ve ahlak, adalet algısı, evrensel değerler arasında kalmaktadır. Bu bağlamda etik kavramı ve etiksel kararlar ortaya çıkmaktadır. Etik, ahlaki eylem ve kuralların dayandıkları temelleri ve yöneldikleri değerleri araştıran bir disiplindir. Bir başka ifade ile etik, başkaları ile birlikte iyi bir yaşamın nasıl sağlanacağı konusunda kişisel düşünmedir. Etik bu anlamda iyi/kötü ayırımı yapar. Etik, davranışlara felsefi bir bakış açısı ile anlam kazandırmaya çalışarak, doğru-yanlış, ödev-yükümlülük, toplumsal sorumluluk kavramlarını sorgular (Usta, 2011).

Etik söz konusu olduğunda örgütlerin işi görüldüğü kadar kolay değildir. Şirketin devamlılığı ve karlılığı ve etik arasında yaşanan ikilemler bir yana örgütlerin

* Makale Geliş Tarihi: 20.11.2015. Yayın Kabul Tarihi: 07.01.2016.

* Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta MYO, e-posta: umut.sdu@gmail.com

** Yrd. Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta MYO, e-posta: ezgicevher@sdu.edu.tr

etik sorumluluk alanları oldukça geniş bir çerçevede bulunmaktadır. Örgütler yalnızca ürettikleri mal ve hizmetlerden, müşterilerinden sorumlu değildir. Sorumluluk alanında muhatap olduğu çevrenin tüm paydaşları bulunmaktadır. Bu bağlamda iş görenlerine, rakiplerine, ortaklarına, topluma ve çevreye karşı sorumlulukları bulunmaktadır. Örgütler bu duruma karşılık olarak kurumsallaşma süreciyle beraber etik değerlerini ortaya koyabilmek ve resmileştirmek adına etik kodları oluşturmaktadır. İşletmelerin, iş etiği kodu içerisinde faaliyetlerine ve değerlerine yön veren bazı unsurlar ön plana çıkmaktadır. Bunlar genellikle; dürüstlük, güvenilirlik, çalışanlara, müşterilere, tedarikçilere, paydaşlara ve rakiplere karşı sorumluluklar, çevreye karşı duyarlılık şeklinde sıralanmaktadır.

Doğal kaynakların saklı olduğu yer olarak çevre; ekonomik gelişmeyi etkileyen ve canlıların hayati ihtiyaçlarını karşılayan bir üretim alanı ve yaşamı doğrudan etkileyen estetik unsurdur (Kalburan ve Haşiloğlu, 2013). Bu bağlamda çevre ve işletme iç içe olmanın ötesinde çözülmez bir bağ içindedir. Ekonomik etkileşim içinde etkileşim kaçınılmazdır ama bunu en aza indirmek ve etkilerini pozitif çevirebilmek çevreci bir bakış açısıyla ilgilidir. Sözü geçen bakış açısı gün geçtikçe yayılmakta ve bu tür işletmelere yeşil işletmeler adı verilmektedir.

Bu çalışmada, Türkiye’de büyük işletmelerin çevre duyarlılığı ve yeşil işletme yaklaşımlarının varlığı incelenmiştir. Öncelikli olarak çevre etiği ve yeşil işletme kavramlarına değinilmiş, ardından araştırmanın veri kaynağı olan etik kod kavramı irdelenmiştir. Uygulama bölümünde ise araştırmanın amacına uygun olarak, 500 sanayi devi şirketlerden 50’sinin çevre etik kodu değerleri içerik analizine göre incelenmiştir.

1. ÇEVRE ETİĞİ KAVRAMI VE YEŞİL İŞLETMELER

Tarihsel süreç içinde etiğin gelişimi incelendiğinde, etiğin binlerce yıl sadece insanların birbirleri arasındaki ilişkilerin ahlaki boyutunu ele aldığı görülmektedir; ahlaki ilgiye sadece insan layık görülmüştür. Ancak özellikle sanayi devriminden sonra, özelde ise 1950’lerden sonra fark edilmeye başlanan çevre sorunları ahlaki ilgi alanının sınırlarını insanlardan diğer canlı ve cansız çevre unsurlarına doğru genişletmiştir. Etiğin ilgi alanının insanlardan çevreyi de kapsayacak şekilde genişlemesiyle de çevre etiği doğmuştur (Ergün,2014: 148). Çevre etiğinin süreç içerisinde benimsenmesi ve örgüt kültürünün bir parçası olmasıyla da zaman içerisinde yeşil işletmeler olarak adlandırılan örgütler ortaya çıkmıştır. Bu bölümde çevre etiği bağlamında yeşil işletme kavramı tartışılmıştır.

1.1. Çevre Etiği Kavramı ve Temel Kuramlar

Çevre etiği, uygulamalı etik içinde üzerinde en az durulan ve birçok açıdan tartışmalı olan bir alandır. Bunun birkaç önemli nedeni vardır. Temel bağlamda bunlar; “Çevrenin karmaşıklığı”, “çevre konularındaki çıkar çatışmaları”, “İnsan merkezli etik gelenekler”, “insanı kapsamayan çevreyi ihmal eden kuramlar”dır (Yiğit, 2005). Kapsam olarak ele alındığında ise çevre etiği, geleneksel anlamda sadece insan ile sınırlandırılmış olan çevre felsefenin insan dışı özneleri de kapsayacak biçimde ele alan bir parçasıdır ve de çevre hukuku, çevre sosyolojisi, eco-teknoloji, ekolojik ekonomi, ekoloji ve çevre coğrafyası olmak üzere geniş bir yelpazede çeşitli disiplinlerle karşılıklı etkiye sahiptir (Cochrane, 2002).

Bütüncül boyutta düşünüp basite indirildiğinde, doğadaki varlıkların insan ihtiyaçlarını karşılamalarının dışında bir değerlerinin olup olmadığı, varsa bu varlık ya da bütünler arasında bir değer kademelenmesi olup olamayacağı ve insanın bu varlıklar karşısında sorumluluğunun ne olması gerektiği gibi değerlerle ilgili sorular çevre etiği çerçevesinde yanıtlanmaya çalışılır (Armstrong ve Bonzler, 1993’den aktaran Tepe, 1999). Başka bir deyişle çevre etiği, doğal çevre ile insan arasındaki etik ilişkiyi ve bu bağlamda aldığı çevreye yönelik aldığı kaldığı kararlar bütünü kapsar. Bu kararlara örnek olarak (Oliphant, 2008: 223);

- İnsan yararı adına ormanları kesmeye devam etmeli miyiz?
- Çevreyi kirletmeyen alternatif motor teknolojilerine sahip olunurken dahi petrol bazlı araçları kullanmaya devam etmeli miyiz?
- Bilerek diğer türlerin neslinin yok olmasına neden olunmalı ya da göz yumulmamalı mıdır?
- Gelecek nesillere karşı çevresel sorumluluklarımız nelerdir?
- Çevreyi korumak adına örgüt dışında kalan diğer insanların da yaşamlarını sadeleştirmeleri sağlanmalı/özendirilmeli midir?

verilebilir.

Çevre etiğinde karşımıza farklı başlıklar çıksa da genellikle öne çıkan iki farklı “değer” söz konusudur (Des Jardins, 2006: 260-262’den aktaran İlhan, 2013;25):

- **Araçsal değer:** Bir varlık, bir değere ulaşmakta araç olarak işe yarıyorsa ve bundan dolayı değerli bulunuyorsa, araçsal değere sahip olmaktadır. Bir başka deyişle araçsal değeri olan bir varlığın değeri kendisinden kaynaklanmamakta, araçsal değer bu varlığa istenen bir şeye ulaşmada araç olarak işe yaramasından dolayı atfedilmektedir. Çevre etiğine araçsal değerler yönüyle bakan bir kişi doğanın ona fayda sağladığı ve kurduğu çıkar ilişkisinin ölçüsünde değerli olduğunu savunmaktadır.
- **İçsel değer:** Bir varlığın, kullanım biçimi ya da yarattığı faydadan bağımsız olarak kendi içinde kendiliğinden sahip olduğu değer, içsel değerdir. İçsel

| Yeşil İşletmeler Gerçek mi? Çevre Duyarlılığı ve Etiği Kapsamında Etik Kodların İncelenmesi

değer daha çok, ona sahip olan varlıkların kendileri olarak var olmalarıyla, taşıdıkları anlama, neyi temsil ettikleriyle ve ne olduklarıyla ilişkili bir kavramdır. Bir başka deyişle içsel değeri olan varlık, kendi başına ve kendisi için bir değere sahiptir. Çevre etiğine içsel değerler yönüyle yaklaşan bir kişi doğayı ona fayda sağlasın ya da sağlamasın sadece var olduğu ve kendi içinde değerli olduğu için önemser ve değer verir.

Çevre etiği değerler kapsamında ele alındığında esas ulaşılmak istenen nokta içsel değerler boyutudur. Çünkü devamlılık arz eder, fayda tükenmesi ya da sonlanması halinde çevreye olan tutumda bir değişme olmayacağı düşünülür. Çevre etiği de insan ile ekolojik çevreleri arasındaki ilişkileri incelediğinden, insanın canlı ve cansız çevreye karşı davranışlarında neyin iyi, neyin kötü olduğu sorularını sormayı gerektirir. Diğer bir yandan iyi olanı yapmayı, kötü olandan ise kaçınmayı önererek, insanı, çevre ile olan ilişkilerinde sınırlandırmaktadır. Bu sınırlamanın boyutu ise, benimsenen çevre etiği kuramlarına göre değişiklik göstermektedir (Ergün, 2014: 149). Literatürde bu bağlamda üç temel kuram bulunmaktadır;

Tablo1. Çevre Etiği Kuramları

Kuram	Altyapı ve İçerik	Bakış Açısı
İnsan Merkezli	İnsanı merkez alan bu yaklaşım, tüm çevre varlıklarının insana hizmet için var olduğunu savunan, insanın doğada bulunan tüm varlıkların sahibi ve dolayısıyla çevreyi unsurlarıyla birlikte kullanma hakkını elinde bulundurduğu temeline dayanır.	“bitkiler hayvanlar için, hayvanlar da insanlar için...”
Canlı Merkezli	İnsan merkezci yaklaşımın “sadece insan” tezine şiddetle karşı çıkar. Bu yaklaşım; bitki ve hayvanların hatta tüm canlıların önemli ve hak sahibi olduğu ve insan ihtiyaç ve taleplerinin karşılanmasının ötesinde kendinden menkul değerlerinin olduğu temeline dayanır.	“Yaşama Saygı” “Canlı olan her şey kıymetlidir”
Çevre Merkezli	Canlı merkezci yaklaşımda cansız çevre varlıklarının değeri ve önemi göz ardı edilir. Bu boşluk çevre merkezci yaklaşımın ekolojik bütünlüğe ulaşmak amacıyla tüm çevre unsurlarını kapsamına alan	“Tüm doğa canlı cansız fark etmeksizin bir harmoni içindedir”

	genişlemesi ile doldurulmaya çalışılmıştır.	
--	---	--

Kaynak: Kayaer, 2013'den uyarlanmıştır.

1.2. Çevre Etiğinin Amacı

Çevrenin sadece katı kurallar, disiplin ve zor kullanma ile korunması söz konusu değildir; çevreye karşı duyarlı olunması hususunda öncü olanların ortaya koydukları tepkiler ve bu tepkiler sonucu ortaya çıkan örgütlenmeler çevrecilerin ve çevreciliğin başlangıcını; doğanın savunulması, yaşam kalitesinin ve çevre koşullarının korunması ise çevreciliğin özünü oluşturmuştur (Keleş ve Hamacı, 1993: 170 ve Kayaer, 2013). İnsanı çevresine karşı duyarlı olmaya iten ve ahlaki çerçeve oluşturup bu konuda sorumluluk yükleyen çevre etiği, var olma nedeni bağlamında belirli amaçlara sahiptir. Çevre etiğinin amaçları genel olarak ele alındığında sözü geçen temel amaçları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Kılıç, 2008: 37):

- İnsan davranışlarını ahlaki açıdan açıklayabilmek,
- İnsan davranışlarında bilinçli yönelimleri artırmak ve bu bilinci geliştirecek düşünceleri sağlam temellere bağlamak,
- Ahlaki davranışların insanın iradesine bağlı olarak kabul edilen ya da edilmeyen bir hareket olup olmadığını göstermek,
- İnsanın doğal çevresine karşı davranışlarına ahlaki bir sorumluluk yüklemek,
- Çevreyi korumak.

1.3. Çevre Etiği Çerçevesinde Yeşil İşletmeler ve Özellikleri

İşletmeler, çevresini doğu analiz edebilen, yaşadığı ve bağımlı olduğu doğal ve kültürel çevresiyle bütünleşebilen, dünyayı ve insanları daha iyi anlayabilen ve gözlemleyebilen, daha yapıcı ilişkiye açık olan ve sorumlu bir şekilde hareket eden bir anlayışla faaliyette bulunmalıdırlar. Tam tersine bir davranış, uzun vadede işletmelerin en önemli amacı olan sürekliliği engelleyebilmektedir (Özgener, 2004: 161). Bu bağlamda çevreye karşı geleneksel yaklaşımdan koparak yeni bir stratejik çerçeve belirlemeleri ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Bütüncül bir yaklaşım olarak bu noktada "Yeşil Yönetim/İşletme" kavramı ortaya çıkmaktadır. Literatürde çoğu zaman yeşil pazarlama başlığı altında ele alınsa da aslında yeşil pazarlama çok önemli olsa bile yeşil işletmeye giden yolda bir adımdır. Fakat bu iki kavramı birlikte ele almak konuyu kavramak adına daha yararlı olacaktır.

Yeşil işletmecilik, çevresel dengeye en az zarar verecek, hatta bu zararı tamamen bertaraf edecek alternatifler üzerine odaklanmak, taşeronlarını ve

| Yeşil İşletmeler Gerçek mi? Çevre Duyarlılığı ve Etiği Kapsamında Etik Kodların İncelenmesi

tedarikçilerini bu zihniyetle seçmek, yeşil ürün ve hizmeti bir pazarlama stratejisi olmaktan öteye götürmek ve yeşil yaşam kalitesinin yaratıcısı olmak demektir (Emgin ve Türk, 2004). Bu bağlamda atlanılmaması gereken nokta yeşil işletmecilik, mevcut işletmecilik faaliyetlerinde ve stratejilerinde küçük değişiklikler yapmanın ötesinde iş yapma biçimlerinde radikal bir değişimi ifade eder. Dolayısıyla iç paydaşların tümü karar verme süreçlerine yeşil anlayışı dahil etmek zorundadır (Düren, 2000:197). Bu bağlamda işletmelerin yeşil sorumluluğu ve yeşil etiği, başta tüketiciler olmak üzere, toplumların diğer kesimlerinde de yeşil anlayışının yaygınlaşmasında itici güç haline gelmektedir. İşletmeler, yeşil ürün ve hizmet sunumuna önem verdikleri oranda, tüketicilerin çevreye olan duyarlılığı artacaktır (Emgin ve Türk, 2004).

Yeşil işletmeler gerek yönetim boyutunda gerek ise pazarlama boyutunda ele alındığında geliştirdiği stratejiler, temel amaçlar ve geliştirdiği örgütsel sistemler açısından geleneksel işletmelerden farklılıklar göstermektedirler. Bu farklılıklar boyutlarıyla aşağıda verilmiştir (Shrivastava;1995:131);

Tablo 2. Geleneksel Yönetim Anlayışı ile Çevre Merkezli Yönetim Anlayışı Arasındaki Farklılıklar

Boyut	Geleneksel Yönetim Anlayışı	Çevre Merkezli Yönetim Anlayışı
Temel Amaç	<ul style="list-style-type: none">Ekonomik büyüme ve karPaydaşların zenginleşmesi	<ul style="list-style-type: none">Sürdürülebilirlik ve yaşam kalitesinin artırılmasıPaydaşların refahı
Temel Değerler	<ul style="list-style-type: none">BenmerkezcilikRasyonellik ve hazır bilgi birikimiMaskülen değerler	<ul style="list-style-type: none">Biyoloji ya da çevre merkezliSezgisellik ve anlamaFeminen değerler
Ürün Özellikleri	<ul style="list-style-type: none">Fonksiyon, stil ve fiyat kriterlerine göre tasarlanmışÇevresel atığa neden olan paketleme	<ul style="list-style-type: none">Çevreye duyarlı olarak tasarlanmışÇevre dostu paketleme
Üretim Sistemi	<ul style="list-style-type: none">Yoğun enerji ve kaynak kullanımıTeknik olarak etkin	<ul style="list-style-type: none">Düşük enerji ve kaynak kullanımıÇevresel olarak etkin
Örgüt Yapısı	<ul style="list-style-type: none">Hiyerarşik yapıYukarıdan aşağıya karar mekanizmasıMerkezi otoriteKurum içi gelir	<ul style="list-style-type: none">Hiyerarşik olmayan yapıPaylaşımçı karar mekanizmasıMerkezi olmayan otoriteKurum içi gelir dağılımında

	dağılımında yüksek fark	düşük fark
Çevreye Yaklaşım	<ul style="list-style-type: none"> Doğal çevre üzerine hâkimiyet Çevreyi bir kaynak gibi yönetme Kirlilik ve atıklar dış faktörler olarak görülür 	<ul style="list-style-type: none"> Doğal çevre ile uyum Kaynakların önemli oranda kıt olduğu yaklaşımı Kirlilik ve atıkların azaltılması ve yönetimi
İşletme Fonksiyonları	<ul style="list-style-type: none"> Pazarlama tüketimi artırma amaçlıdır Finansman, kısa dönemli kar maksimizasyonu amaçlıdır Muhasebe geleneksel maliyetlerle ilgilenir İnsan kaynakları yönetimi işgücünün üretkenliğini artırmayı amaçlar 	<ul style="list-style-type: none"> Pazarlama tüketicileri eğitmeyi amaçlar Finansman, uzun dönemli sürdürülebilir gelişme amaçlıdır Muhasebe çevresel maliyetlerle de ilgilenir İnsan kaynakları yönetimi işleri anlamlı kılmayı ve işyeri sağlığı, güvenliğini sağlamayı amaçlar

Kaynak: Shrivastava, P. (1995), Ecocentric Management for a Risk Society, Academy of Management Review, 20; 118-137.

2. ETİK KODLAR

Örgütler, etik kodları kavramının kullanımı 1990'lı yıllarda yoğunlaşmaya başlamıştır. Ancak, 1913 yılında J. C. Penney İşletmesi'nin "Penney Idea" anlayışı ve Johnson ve Johnson İşletmesi'nin etik beyanatının 1940'larda oluşturulmasıyla işletmelerin yaşamında etik kodlarının yeni olmadığı anlaşılmaktadır. 1950'lerdeki çalışmalarda büyük işletmelerin %15-40'nun etik kodlarını oluşturdukları tespit edilmiştir. Bu oran 1992 yılına kadar Amerika Birleşik Devletleri'ndeki araştırmaya katılan işletmelerin %93'üne ulaşmıştır (Köseoğlu, 2007: 41). Ahlaki norm ve politikalarını içeren başka bir deyişle ahlaki standartlar, temel değerler, prensipler, örgütün etik ölçekte uyumunu ifade eden ve işgörenlerin davranışlarına veya örgütün tümüne rehberlik etmesi amacıyla oluşturulan resmi ve yazılı dokümanlar (Pater ve Gils, 2003) olan ve 2000'lerden bu yana günden güne ülkemizde de yer edinen etik kodlar bu bölümde tartışılmıştır.

2.1. Etik Kodların Tanımı ve İçeriği

Etik kodlar iş dünyasının etik konusuna yönelmesinin ilk somut işaretlerinden biri olmuştur. Etik kod ve davranış kuralları işletmenin değerlerinden kaynaklanan sistemleştirilmiş ve resmileştirilmiş ilkelere ilişkin bir manifestodur. İşletmenin kimliğini tanımlar, işlerin hangi ilke ve esaslara göre yürütüleceğini, hangi

davranışların kabul edilir olduğunu belirtir (Hosmer, 1996: 149 ve TÜSİAD, 2009: 99). Etik kodlar kültürel kodlar nedeniyle benzerlik gösterse de örgütten örgüte, sektörden sektöre farklılık göstermektedir. Bu bağlamda etik kodları algılayış şekillerine göre birbirinden farklı onlarca tanım yapmak mümkündür. Temel olarak yapılan mevcut tanımları aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür (Köseoğlu,2007: 42);

- Etik kodları resmi ve yazılı dokümanlardır,
- Etik kodları, ahlâkî uyum politikalarını içeren dokümanlardır. Bu politikalar; ahlâkî standartlar, temel değerler, prensipler, organizasyonun etiksel uyumunu ifade eden cümleler şeklinde tanımlanabilir.
- Bu politikalar isgörenlerin davranışlarına veya organizasyonun tümüne rehberlik etmesi amacıyla oluşturulur.

Tanımlardaki farklılıklar bir yana etik kodlarının oluşturulmasında dikkate alınacak temel ilkeler bulunmaktadır. Bunlar (Gürlek ve Gürol, 1993):

- Önce insan ve insan mutluluğunun (çalışanın, müşterinin ve toplumun bir bütün olarak mutluluğu) araç değil amaç olması,
- Temelde dürüstlük ve yasalara bağlılık,
- Özeleştir, güven ve karşılıklı saygı,
- Duygu ve değerlerin ortak kültürü,
- Sürekli gelişim ve tutarlılık
- Demokratik katılım,
- Bütünsel bakış açısı,
- Yaratıcılık ve uzlaşmayla sonuçlanan çıkar çatışmaları,
- Ürüne ilişkin olarak güvenilirlik ve kalite,
- İşyeri hijyen koşulları ve güvenliği.

Türkiye’de etik kodlar oluştururken dünyadaki örneklere paralel olarak bir kapsam belirlenir. Bununla amaçlanan soyut olan çerçeveyi bir parça daha somutlaştırmak ve mevcut çerçeveyi belirlemektir. Yerel ölçekte etik kodlar incelendiğinde temel çerçeve aşağıdaki gibidir;

Tablo 3. Yerel Düzeyde Temel Etik Kod Çerçevesi

Sorumluluk Boyutu	İçerik	Örnek
Hissedarlara	Şirketin ortaklarına ya da hisse sahiplerine karşı olan etik sorumluluklarını kapsar. Finansal etik ve katılım eşitliğine vurgu yapılır	Tüm hissedar kategorilerine eşit muamele gösterileceğini garanti etmeyi ve bir kategori veya bir müessese için tercihli işlemlerin gerçekleşmesini önlemeyi taahhüt ederiz
Müşterilere	Şirketin müşterileri ile ilgili etik sorumluluklarını kapsar. Temel anlamda sunulan ürünlerin ve hizmetlerin kalitesi, müşteriye gösterilen ilgi ve müşteri taleplerini karşılayabilme niteliklerine vurgu yapılır.	Hizmetlerimizi, zamanında ve söz verdiğimiz koşullarda sunar; müşterilerimize saygı, onur, adalet, eşitlik ve nezaket kuralları çerçevesinde yaklaşırız.
Çalışanlara	Şirketin çalışanlarına karşı olan etik sorumluluklarını kapsar. Temel anlamda iş sağlığı ve güvenliği, çalışma ortamı kalitesi ve refahı, ücret ve çalışma politikaları üzerinde durulur	Çalışanların özlük haklarının tam ve doğru biçimde kullanılmasını sağlarız.
Topluma	Şirketin toplumun geneline karşı olan etik sorumluluklarını kapsamaktadır. Sosyo-ekonomik) katkısından, insan hakları yaklaşımına, sponsorluk ve destek algısından bölgesel kalkınmaya yönelik sorumlulukları içerir.	Demokrasinin, insan haklarının ve çevrenin korunması; eğitim ve hayır işleri, suç ve yolsuzlukların ortadan kaldırılması bizim için çok önemlidir.
Çevreye	Şirketin doğal çevreye karşı olan etik sorumluluklarını kapsar. Doğayı kirletmeme, çevre dostu ürünler ya da çıktılar üretme, sürdürülebilir çevre politikaları üzerinde durulur.	Yasa ve yönetmeliklerin de ötesinde, doğayı koruma ve kaynakları kullanma konusunda topluma karşı sorumludur.

2.2. Etik Kodların Önemi

Değerlere dayandırılmayan kurallar temelsiz kalır, kuralların belirtilmediği durumlarda ise değerler boşlukta kalır. Diğer bir deyişle kodlar sadece “yap - yapma listesi” olmamalı, davranış kurallarının dayandığı değerler ile temellendirilmelidir. Ayrıca, uygulanamayacak kodların yarar sağlamayacağı unutulmamalıdır. Zira kurallar böylece anlam ve işlerlik kazanır. Fakat etkili ve içeriği güçlü olan etik kodlar örgüte birçok alanda avantaj sağlayacaktır. En temel özellikleri ekseninde sağlayacağı faydalar aşağıdaki gibidir (Köseoğlu, 2007: 45-46):

- Tüm yönetici ve işgörenlere doğru davranışın ne olduğunu gösteren, beklenen davranış standartlarını açıklayan, onların etiksel davranışlarını teşvik eden düzenleme ve kalıcı rehber görevi üstlenmek,
- Yöneticilerin çalışma hayatında karşılaştıkları etik sorunları, ikilemleri çözümlenerek, doğru ve iyi kararlar vermelerine yardımcı olmak,
- Toplumun güven ve saygınlığını kazanmak, iyi bir imaj ve üne kavuşmak.

Geniş anlamda ele alındığında ise mevcut faydaları ve işlevlerini çeşitlendirmek içeriği doğrultusunda mümkün olmaktadır. Bu bağlamda sözü geçen misyon ve faydaları aşağıdaki özetlemek mümkündür (TÜSİAD, 2005:106);

- Etik davranışların özendirilmesi ve etik dışı davranışların önlenmesi,
- İşgörenlerin davranışlarının değerlendirilmesi için bir dizi yazılı standart ölçütler belirlenmesi,
- İşgörenlerin karar verme sırasında sosyal sorumluluk ve organizasyon yararıyla bireysel çıkar arasında tercih yaparken bir güçlük karşılığında yararlanacağı bir rehber olması,
- İşgörenin faaliyetin sonuçlarıyla ilgili hak ve sorumluluklarını belirlemesi,
- İşgörenin örgütsel ya da mesleki olarak amaçladığı hakkaniyet, tarafsızlık gibi temel ilkeleri oluşturması,
- İşgörenleri ile diğer gruplar arasında faaliyete ve hizmete ilişkin kuralları belirleyen bir anlaşma olması,
- İşgörenin mesleki ve etik gelişimiyle ilgili kuralları belirlemesi,
- Mesleki kuralların ve bu kuralların ihmalinde ya da etik dışı davranışlar ortaya çıktığında, uygulanacak yaptırımların temelini sağlanması,
- İşgörenin toplumdaki konumunu güçlendirecek kurallar oluşturması,

- Müşterilerin işgörenden beklentilerini belirleyen mesleki davranışlarla kurallarını belirlemesi.

3. ARAŞTIRMA BÖLÜMÜ

İstanbul Sanayi Odası tarafından ilki 1968 yılında 100 büyük sanayi kuruluşu olarak başlatılan ve her yıl geliştirilerek sürdürülen Türkiye'nin 500 Sanayi Kuruluşu çalışması, Türkiye ekonomisine ışık tutmaktadır. Bunun için baz alınan şirketler sanayi şirketleri olup sıralamada genel kriter üretimden satışlardır. Sıralamada veriler şirketlerin kendi üretmiş oldukları ürünlerden satışları kapsamaktadır. 500 sanayi devi arasında yer alan işletmeler bugüne dek pek çok akademik çalışmaya da konu olmuştur.(www.iso.org.tr) Çalışmada büyük şirketlerin özellikle son dönemlerde önemle üzerinde durduğu etik değerler, iş etiği kuralları, etik bakış açısı, etik kod kavramları literatür kısmında ele alınmıştır. Araştırma aşamasında ise Türkiye'nin 2014 Yılı Birinci 500 Büyük Sanayi Kuruluşu sıralamasında yer alan şirketlerin çevre etik kodu değerleri analiz edilmiş ve incelenmiştir.

4.1. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

İşletmelerin, iş etiği kodu içerisinde faaliyetlerine ve değerlerine yön veren bazı unsurlar ön plana çıkmaktadır. Bunlar genellikle; dürüstlük, güvenilirlik, çalışanlara karşı sorumluluklar, müşterilere, tedarikçilere, paydaşlara ve rakiplere karşı sorumluluklar, çevreye karşı duyarlılık şeklinde sıralanmaktadır. Çalışmada araştırmanın amacına uygun olarak, 500 sanayi devi şirketlerden 50 sinin çevre etik kodu değerleri içerik analizine göre incelenmiştir. Nitel analiz yöntemlerinden biri olan içerik analizinde toplanan verilerin kavramsallaştırılması, derinlemesine incelenmesi, ortaya çıkan kavramların birbirine bağlantılı ve açık bir sistematik biçimde düzenlenmesi ve veriyi açıklayan temaların saptanması söz konusudur. (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 227) Çalışmada toplamda 50 büyük sanayi kuruluşunun etik ilkelerine ulaşılmış, bu etik ilkelerinde veya etik değerleri raporlarında yer alan “çevreye karşı sorumluluklarımız, çevre bilincimiz, çevre duyarlılığı, çevre etiği” gibi bölümler üst analiz birimleri olarak incelenmiştir. 500 sanayi kuruluşunun neredeyse tamamının “etik kod” araştırması yapılmıştır. Ancak 50'sinin etik ilkelerine ulaşılabilmektedir. Bu yüzden örneklem bu sayıyla sınırlı kalmıştır.

Örneklemin uygun ve yeterli olmaması araştırmanın geçerliliğini doğrudan tehdit eden bir durumdur. Bu yüzden hem nitel hem nicel araştırmalarda örneklem büyüklüğü sıkça karşılaşılan sorunlardan bir tanesidir. Nitel araştırmada ise örneklem büyüklüğünü belirlemede dikkate alınması gereken ilkelere biri araştırmanın odağı, bir diğeri de veri miktarıdır. (Cropley, 2002) Bu araştırmada çalışmanın güvenilirliği açısından ilk 500 sıralamasında yer alan sanayi kuruluşlarının etik değerleri detaylı şekilde araştırılmıştır. Şirketlerin web sayfalarında yer alan “Etik kodlar, etik ilkeler, etik çalışma, etik değerlerimiz, iş etiği ilkeleri” gibi başlıklar taranmış, bu başlıklar

| Yeşil İşletmeler Gerçek mi? Çevre Duyarlılığı ve Etiği Kapsamında Etik Kodların İncelenmesi

altında yer alan dokümanlar araştırmaya dahil edilmiştir. Toplamda 50 etik değer yayınına ulaşılabilmektedir.

Bilimsel bir yaklaşım olarak içerik çözümlemesinde sözel, yazılı ve diğer materyallerin içerdiği mesajı, anlam veya dilbilgisi açısından nesnel ve sistematik olarak sınıflandırma, sayılara dönüştürme ve çıkarımda bulunma yoluyla sosyal gerçeği araştırma söz konusudur (Tavşancıl ve Aslan, 2001: 22). Bu bakımdan çalışmada içerik analizine uygun olarak seçilen alt analiz birimi “çevre etik kodu” olmuştur. Çevre başlıkları detaylı şekilde incelenerek, işletmelerin çevreye yönelik etik değer algılamaları tespit edilmiş ve bu konuda alan yazın destekli görüş ve öneriler sunulmuştur.

4.2. Araştırmanın Bulguları ve Yorumlar

Elde edilen bulgular, ana temalar ve alt temalar başlıkları şeklinde sunulmuş ve 50 sanayi devine yönelik etik kodlar çevre dikkate alınarak değerlendirilmiştir. Buna göre değerlendirme yasal açıdan, duyarlılık açısından, çalışanlar ve paydaşlar açısından 4 ana grupta verilmiştir. Tablolara ilişkin yorumlar, görüş ve öneriler aşağıdaki gibidir:

Tablo 4. 50 Sanayi Devi Şirketin Yasal Açıdan Çevre Etiği Uygulamaları

YASAL AÇIDAN ÇEVRE ETİĞİ	FREKANS
Çevre Mevzuatına Uygun Hareket Etme	30
Atık Yönetimi/ Kontrolü Uygulaması	21
Çevre Politikaları Uygulamak	15
Çevresel Konularda Performans Takibi	14
Çevresel Denetim	13
ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi Belgesi Sahipliği	10
Çevre Politikaları Geliştirmek	8
Çevresel Etki Değerlendirme Raporları Hazırlamak	4

500 Sanayi Devi Şirket sıralamasına giren 50 şirketin yasal açıdan çevre etiği uygulamaları değerlendirildiğinde şirketlerin geneli çevre mevzuatına uygun hareket ettiğini iş etiği kodlarında belirtmişlerdir. Yasal çerçeveye uygun olarak çevre politikaları geliştirdiklerini ve uyguladıklarını da ifade etmişlerdir. “Çevre politikalarını geliştirmek ve etkin uygulanmasını sağlamak”; “Çevre mevzuatı hükümlerine uygun olarak hareket etmek”; “Faaliyetlerini çevre mevzuatına uygun olarak gerçekleştirir”; “Yasalara uygun davranmak, çevreyi ve sağlığı korumak”; “Çevre konusunda bütünlük politikaları uygulamak”; “Çevre yönetimi, oluşturulan politikalar ve stratejiler çerçevesinde yürütülmektedir” vb. ifadeler “mevzuata uygun hareket, politika geliştirmek ve politika uygulamak” bulgularını destekleyen örnek ifadelerden bazılarıdır.

Şirketler tarafından en sık tekrar edilen ikinci konu ise “Atık Yönetimi ve Kontrolü” olmuştur. “Yürütülen atık yönetimi sayesinde çevreye olan duyarlılığımız artmaktadır”; “Sağlık veya çevreye risk potansiyeli taşıyan atıkların yönetimine öncelik vermek” vb. ifadeler bu bulguya örnek olarak şirketlerin etik kod yönergelerinde yer almıştır. Sanayi şirketlerinden yine bir kısmı çevresel denetim yaptıklarını ve çevresel konularda performans takibi sağladıklarını belirtmişlerdir. “Çevresel konularda performansımızı takip etmek”; “Tüm iş süreçlerimizi çevresel alanda da denetlemekte ve raporlamaktayız” “Çevresel performansımızı sürekli olarak iyileştirerek.” vb. ifadeler bu bulguya örnek ifadelerden bazılarıdır.

50 Sanayi şirketinden yeterli sayıda olmasa da belli bir kısmı Uluslararası Çevre Yönetim Sistemi belgesine sahip olduğunu ve bu sistemin standartlarına uygun hareket ettiklerini etik ilkelerinde belirtmişlerdir. “Çevre yönetim sistem belgesine sahip olan kuruluşumuz”; “ISO 14001 belgemiz sayesinde” gibi ifadeler bu bulguyu destekler niteliktedir. Bunun dışında çok az da olsa çevresel etki değerlendirme raporlarına vurgu yapan işletme de ilk 500 sanayi devi içerisinde mevcuttur. Şirketler bu raporları düzenli hazırladıklarını ve raporlara uygun hareket ettiklerini belirtmişlerdir. Tüm bulgular değerlendirildiğinde şirketlerin yasal açıdan çevre uygulaması yasalar çerçevesinde bazı çevre kurallarına uygun olarak ele alınmıştır. Şirketlerin özellikle Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından uygulanan yasal yaptırımlara uyumlu hareket ettiği incelenen dokümanlardan tespit edilmiştir. Pek çok şirket zaten mevzuata uygun hareket etme ifadesini çevre açısından kullanmıştır.

Tablo 5. 50 Sanayi Devi Şirketin Duyarlılık Açısından Çevre Etiği Uygulamaları

DUYARLILIK AÇISINDAN ÇEVRE ETİĞİ	FREKANS
Çevreyi Korumak	37
Toplum Sağlığını Korumak	25
Çevresel Duyarlılık	24
Çevre Dostu Ürün veya Teknoloji Geliştirmek	20
Doğal Kaynakları Verimli Kullanmak	19
Çevre Korunmasına Yönelik Çalışmalar	17
Çevresel Etkilerin En Aza İndirgenmesi	15
Çevre Kirliliğini Önlemek	13
Çevre Güvenliğini Sağlamak	11
Çevreyi Korumayı Sürdürme Prensibine Sahip Olma	10
Geri Dönüşümden Yararlanmak	10
Çevre Güvenliği İçin Yatırımlar Yapmak	8
Çevreci Boya Uygulaması	3

Çevre duyarlılığı açısından 50 sanayi şirketinin sıkça dile getirdikleri husus “Çevreyi korumak” olmuştur. Hemen hemen pek çok şirket etik kodlarına ait

| Yeşil İşletmeler Gerçek mi? Çevre Duyarlılığı ve Etiği Kapsamında Etik Kodların İncelenmesi

yönergelerinde “Çevreyi koruruz ve sürdürülebilirlik prensibiyle hareket ederiz”; “Şirketimiz, çevrenin korunmasını birinci derece önemser”; “Çevreyi ve toplum sağlığını korumak” ; “İnsan sağlığının korunması ve çevreye gösterilen saygı” vb. ifadelerle yer vererek hem çevreyi koruma vurgusunu yapmışlar hem de toplum sağlığını dile getirmişlerdir. Toplum sağlığını korumak da en sık ifade edilen bulgular arasındadır. “Çevreye duyarlı şekilde ürün ve hizmet sunmak”; “Çevre duyarlılığını arttırmak”; “Şirket çevreye duyarlılık gösterir”; “Çevre duyarlılığını daha üst seviyeye taşımak” gibi cümleler de çevresel duyarlılık bulgusunun göstergesidir. Şirketlerin neredeyse yarısı etik kod yönergelerinde bu yaklaşım biçimine vurgu yapmıştır. Çevre dostu ürün veya teknoloji geliştirmek de şirketler tarafından, “Çevre dostu teknolojilerin geliştirilmesi”; “Şirketimiz çevre ile uyumlu üretim stratejileri kullanır”; “Çevre dostu ürün geliştirme”; “ Şirketimiz, Çevreci üretim teknolojileri kullanmayı bir maliyet olarak görmez”; “Çevre dostu teknolojilerin geliştirilmesine öncelik verir” şeklinde ifade edilmiş etik uygulamalar arasındadır. “Doğal kaynakları korumak ve en verimli şekilde kullanmak” “Doğal kaynakları koruma yaklaşımımız” gibi ifadeler ise doğal kaynak kullanımına yönelik çevreci uygulamalar arasında yer almıştır.

“Çevresel etkilerin en aza indirilmesi için tüm gücümüzle çalışıyoruz”; “Çevresel etkilerimizi azaltmak” ; “Çevresel etkilerin minimuma indirilmesi” ifadeleri de çevresel etkilerin en aza indirilmesi konusuna vurgu yapmaktadır. Şirketlerden bazıları ise çevre güvenliği için yatırım yaptığını belirterek bunu “Çevre güvenliği için yatırımlarımız bir önceki yıla göre % 4,5 artmıştır”; “Çevreyi korumak ve korunmasına yatırım yapmak” ifadeleriyle desteklemiştir. Sanayi kuruluşları arasında yer alan boya şirketleri ise “Çevreci boya teknolojisine yaptığı büyük yatırımla sektörde ön plana çıkmaya başladı”; “Boya teknolojimiz çevreyle uyumludur” gibi ifadeleri kullanmışlardır.

Tablo 6. 50 Sanayi Devi Şirketin Çalışanlar Açısından Çevre Etiği Uygulamaları

ÇALIŞANLAR AÇISINDAN ÇEVRE ETİĞİ	FREKANS
Personele Çevre Eğitimleri Verme	15
Çevreci Personel İstihdam Etme	6
Çevreci Düşünceleri Yayımlamak	4

Şirketler özellikle çalışanlarına çevre eğitimleri verdiklerini belirtmişler bu durumu “Çevreci ve eğitilmiş idari personel”; “Şirket personeline verilen çevre eğitimlerimiz”; “Enerji ve Çevre” konulu eğitimler düzenlemiştir”; “Kişi başına düşen çevre eğitimi” gibi ifadelerle desteklemiştir. Çevreci personel istihdam etme gibi daha önemli bir duyarlılığı dile getiren şirketler de olmuştur. İş etiği ilkelerinde çevre ile ilgili personel yaklaşımında özellikle personelin iş etiği ilkelerine uyum konusu gündeme getirilmiştir. Çalışanların ilkelerden sorumlu tutulduğu, bunlara ek olarak

yol gösterici olduğu, personelin etik konularda eğitim aldığı ifade edilmiştir. Bulgular değerlendirildiğinde ve genel iş etiği anlayışına bakıldığında, etik ilkelerin uygulanmasında eğitim ve çalışanlara liderliğin ön planda olduğu söylenebilir.

Tablo 7. 50 Sanayi Devi Şirketin Paydaşlar/Rakipler Açısından Çevre Etiği Uygulamaları

PAYDAŞLAR/RAKİPLER AÇISINDAN ÇEVRE ETİĞİ	FREKANS
Çevre İle İlgili Stratejileri Yönetebilmek	6
Çevre Açısından Risk Olmayan Saha Düzenlemesi	5
Çevresel Eğitimler Verme	4
Komşu Tesislerle Çevre İşbirlikleri	4
Çevre Kurulu Üyelikleri	3
REC (Bölgesel Çevre Merkezi) İle İşbirliği	1

“Çevre ile ilgili uzun vadeli stratejik süreçleri yönetebilmek”; “Çevrenin korunmasını stratejik bir öncelik olarak kabul ediyoruz” gibi ifadeleri etik kod yönergelerinde dile getiren şirketler olmuştur. Çevre açısından risk oluşturmayan saha düzenlemeleri yaptıklarını belirten bazı şirketler ise “Her yeni tesisi, çevre ve toplum sağlığını gözeterek düzenleriz” “Sağlığa uygun çevre düzenlemesi” gibi ifadeleri kullanmışlardır. Bazı sanayi şirketleri ise paydaşlarla ortak projelere imza atarak bunu eğitimlerle desteklemişlerdir. Çevreyi korumaya yönelik eğitimleri ilk ve ortaöğretim düzeyindeki okullarla işbirliği çerçevesinde öğrencilere vermişlerdir. Rakipleriyle işbirliği geliştirerek çevre korumasına öncelik veren şirketler de 50 sanayi şirketi arasında az da olsa yer almaktadır. Değişik kuruluşlara çevre üyeliği bulunan şirketler de bunu iş etiği uygulamaları çevre konusunda dile getirmişlerdir. Bölgesel Çevre Merkezi işbirliği bulunan da bir sanayi kuruluşu mevcuttur ve bunu çevre başlığı altında etik kod yönergelerinde paylaşmıştır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Tüm bulgular değerlendirildiğinde iş etiği kuralları ve etik anlayışı sanayi şirketlerinden 50’si tarafından açık ve net şekilde kamuoyu ile paylaşılmıştır. Bazı durumlar için kendi yorumlamalarını etik ilkelerine dahil ettiği tespit edilen şirketler, en iyi davranış biçimini etik kod raporlarında yayınlamışlardır. Bir kılavuz gibi değerlendirilebilecek etik ilke raporlarına uyum prensibini dile getiren şirketler, söylemlerinde sorumluluklarını da özellikle belirtmişlerdir. Buradan hareketle şirketlerin iş süreçlerinde ve ilişkilerinde İş Etiği İlkelerine bağlılığı ön koşul saydığı ve kurumsal kültürünün temel taşlarından biri olarak gördüğü söylenebilir.

Günümüzde, etik kavramı pek çok alanda karşımıza çıkmaktadır. Özellikle işe yönelik etik denince, sadece kişiler ve kişilerin ahlak anlayışı akla gelmemekte, kurumsal anlamda da etik algısı gündeme gelmektedir. Bu yüzden bugün etik anlayışı

| Yeşil İşletmeler Gerçek mi? Çevre Duyarlılığı ve Etiği Kapsamında Etik Kodların İncelenmesi

kişilerle sınırlı kalmamış, şirketler açısından da kurumsal bir tercih haline gelmiştir. Şirketler etik uygulamalara daha önem vermeye başlamıştır. Bu amaçla çalışmada, 2014 yılı ilk 500 Sanayi Devi Şirket sıralamasına giren şirketlerin çevre etiği uygulamaları incelenmiştir. Amaç, çevreye yönelik iş etiği uygulamalarını tespit etmek olmuştur.

Araştırmanın örnekleme 50 sanayi şirketi ile sınırlı tutulmuş, analizde nitel analiz tekniği olan içerik analizi kullanılmıştır. Örneklem olarak seçilen bu 50 sanayi şirketinin iş etiği kurallarına tek tek ulaşılmış, çevre iş etikleri ayrıca irdelenmiştir. Bulgular 4 ayrı kategoride sınıflandırılmıştır. Buna göre yasal açıdan şirketlerin en çok dile getirdikleri çevre uygulaması “çevre mevzuatına uygun hareket ve atık yönetimi” konularında olmuştur. Duyarlılık açısından ise çevre “çevrenin korunması, çevreye uygun ürün veya teknolojilerin geliştirilmesi” şeklinde ele alınmıştır. Çalışanlar açısından çevre vurgusu ise daha çok eğitimlerine yönelik olmuştur. Çalışanların çevre konusunda eğitimi ve bilinçlendirilmesi en önemli uygulamalardan biridir. Paydaşlarla işbirliği açısından ise çevre “çevreci kuruluşlara üyelikler, raporların hazırlanması, çevresel eğitimler, çevreye yönelik strateji geliştirme ve çevre korunmasına yönelik saha inşası” şeklinde ele alınmıştır. Tüm bu bulgular, sanayi kuruluşları iş etiği çerçevesinde değerlendirildiğinde şu görüş ve önerilerde bulunmakta fayda görülmektedir:

- Şirketlerle paydaşlar arasındaki çevrenin korunmasına yönelik projeler artırılabilir, bu projeler vasıtasıyla şirketlere hem çevre duyarlılığı hem de mali avantaj sağlanabilir.
- Projeler için gerekli işbirliklerinin kurulması, paydaşlarla iletişimin güçlendirilmesi şirketler açısından önemli hale gelebilir.
- Özellikle atık yönetimi ve çevreci ürün veya teknoloji geliştirmede araştırma projeleri hazırlanabilir ve bu alanda üniversitelerden destek alınabilir.
- Çevreye uyum düzenli olarak denetlenmeli, bu konuda denetimler artırılabilir.
- Personel çevre eğitimine daha fazla önem verilebilir.
- Çevreyle ilgili düzenli olarak çevre değerlendirme raporlarının hazırlanması sağlanabilir.
- Ulusal ve uluslararası alanda çevre üyelikleri desteklenebilir.
- Şirket yöneticilerinin çalışanların çevre anlayışına uygun olan etik kurallar çerçevesinde liderlik etmesi sağlanabilir.

KAYNAKÇA

Cochrane, A.(2002), Environmental Ethics, <http://www.iep.utm.edu/envi-eth/>, erişim tarihi:02.07.2015.

- Cropley, A. (2002), *Qualitative Research Methods : An Introduction for Students of Psychology and Education*, Latvia Üniversitesi Yayınları, Zinatne.
- Düren, Z. (2000), *2000'li Yıllarda Yönetim*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Emgin, Ö. ve Türk, Z. (2004), *Yeşil Pazarlama (Green Marketing)*, *Mevzuat Dergisi*, 7(78).
- Ergün, T.(2014), *Türkiye'de Çevre Denetimi Ve Çevre Etiği Bağlamında Yeniden Yapılandırılması*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- Gürlek, B. VE Gürol, M.A. (1993), *Kaliteye Giden Yolda Etik Yapının Rolü*, *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(1); 192-203.
- Hosmer, L. R. T., (1996), *The Ethics of Management*, Irwin Basımevi, Chicago.
- İlhan, D. (2013), *Türkiye'de Benimsenen Çevre Etiği Yaklaşımları: Gönüllü Çevre Kuruluşları Örneği*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Kalburan, Ç. ve Haşiloğlu S. B.(2013), *Ekolojik Çevreye Duyarlı İşletmecilik Yaklaşımı: Unilever Örneği*, *International Conference On Eurasian Economies 2013*;976-982.
- Kayaer, M.(2013), *Çevre ve Etik Yaklaşımlar, Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 1(2); 63-76.
- Keleş, R. ve Hamamcı C. (1993), *Çevrebilim, İmge Kitabevi, Ankara.*
- Kılıç, S.(2008), *Çevre Etiği: Ortaya Çıkışı, Gelişimi ve Sonuçları*, Orion Kitabevi, Ankara.
- Köseoğlu, M.A.(2007), *Etik Kodlarının Rekabet Stratejilerine Etkileri Ve Bir Alan Araştırması*, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Afyon.
- Oliphant, J. (2008), *OCR Religious Ethics for AS and A2*, (J. Mayled, Ed.), Routledge, London.
- Özgener, Ş. (2004), *İş Ahlakının Temelleri: Yönetimsel Bir Yaklaşım*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Pater, A. ve Gils, V. A.(2003), *Stimulating Ethical Decision-making in a Business Context: Effects of Ethical and Professional Codes*, *European Management Journal*, 21(6); 762-772.

| Yeşil İşletmeler Gerçek mi? Çevre Duyarlılığı ve Etiği Kapsamında Etik Kodların İncelenmesi

- Shrivastava, P. (1995), Ecocentric Management for a Risk Society, *Academy of Management Review*, 20; 118-137.
- Tavşancıl E. ve Aslan, E.(2001), İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri, Epsilon Yayınları, İstanbul.
- Tepe, H.(1999), Çevre Etiği: Toprak Etiği Mi İnsan Etiği Mi?, *Felsefelogos*, 6; 41-57.
- TÜSİAD, (2009), “Dünyada Ve Türkiye’de İş Etiği ve Etik Yönetimi” Yayın No: TÜSİAD/T-2009-06-492), İstanbul.
- TÜSİAD, (2005), Devlette Etikten Etik Devlete: Kamu Yönetiminde Etik. Kavramsal Çerçeve ve Uluslararası Uygulamalar Cilt 1. İstanbul.
- Usta, A. (2011), Kuramdan Uygulamaya Kamu Yönetiminde Etik ve Ahlak, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1(2), 39-49.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011), Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Kitabevi, Ankara.
- Yiğit, V. (2005), Çevre Etiği,
https://www.academia.edu/6219743/%C3%87EVRE_ET%C4%B0%C4%9E%C4%B0, erişim tarihi:03.07.2015.
- İSO,<http://www.iso.org.tr/projeler/arastirmalar/turkiyenin-500-buyuk-sanayi-kurulusu/> , Erişim: 01.07.2015.